

POLSKIE BADANIA GEOBOTANICZNE
POZA GRANICAMI KRAJU

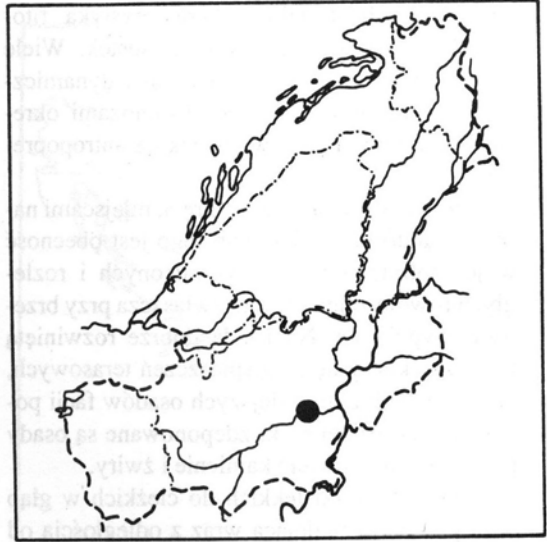
*Materiały 36 Seminarium Geobotanicznego,
Warszawa, 15–16.03.1991*

Redakcja: J. B. Faliński & Z. Mirek

POLISH GEOBOTANICAL INVESTIGATIONS
ABROAD

*Materials of the 36th Geobotanical Seminar,
Warsaw, 15–16 March 1991*

Edited by: J. B. Faliński & Z. Mirek

**ROŚLINNOŚĆ RÓWNIŃ ZALEWOWYCH
RZEKI VELIKA MORAVA W SERBII**

Floodplain vegetation of Velika Morava river in Serbia

Janina BORYSIK, Aca MARKOVIĆ

Summary. The plant communities of the Velika Morava floodplains was the subject of field phytosociological studies in the years 1987–1988. The purpose of these studies was to find a possibly complete differentiation of the vegetation against the background of the habitat conditions. Great attention was paid to the spatial and dynamic relations between the phytocenoses of definite types, particularly in the aspect of anthropogenic transformations. About 100 phytosociological relevés were made by the Braun-Blanquet method. On the investigated area 18 syntaxonomic units from *Bidentetea*, *Phragmitetea*, *Plantaginetea*, *Artemisietea*, *Rhamno-Prunetea* and *Salicetea purpureae* were distinguished. Zones of the alluvial vegetation running parallel to the river-bank were described.

Key words: geobotany, phytosociology, plant community ecology

Dr Janina Borysik, Zakład Ekologii Roślin i Ochrony Środowiska, Wydział Biologii, Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Al. Niepodległości 14, 61–713 Poznań

Dr Aca Marković, Institut Biologii, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, Uniwersytet im. Svetozara Markovića, Radoja Domanovića 9, 34–000 Kragujevac, Jugoslavia

W latach 1987–1988 prowadzone były studia terenowe nad roślinnością równin zalewowych w dolinie rzeki Velika Morava w Serbii, głównie w regionie Pomoravle.

Ich celem było sporządzenie możliwie pełnego inwentarza zbiorowisk i zbadanie ich cech strukturalnych oraz zmienności na tle warunków siedliskowych, a także charakterystyka fitosocjologiczna wyróżnionych jednostek. Wiele uwagi poświęcono przestrzennym i dynamicznym powiązaniom między fitocenozy określonych typów, m. in. w związku z antropopresją.

Velika Morava to rzeka kręta, miejscami nawet meandrująca. Skutkiem tego jest obecność w jej dolinie dobrze wykształconych i rozległych równin zalewowych, zwłaszcza przy brzegach wypukłych. Na każdą dobrze rozwiniętą równinę składa się ciąg spłaszczeń terasowych, zbudowanych z drobniejszych osadów facji powodziowej. Bliżej rzeki zdeponowane są osady grubsze, a mianowicie kamienie i żwiry.

Układ mad, od lekkich do ciężkich w głęb doliny, a także malejąca wraz z odległością od nurtu rzeki częstotliwość zalewu i długość jego trwania, znalazły wyraz w strefowym zróżnicowaniu roślinności.

Na brzegach rzeki, często na ławicach marginalnych, rozwijały się pionierskie zbiorowiska terofitów ze związku *Chenopodium fluviatile*, przeważnie *Polygonetum brittingerii*, *Xanthio-Chenopodietum rubri* oraz zbiorowisko z *Polygonum lapathifolium* ssp. *lapathifolium*. Od ładu fitocenozy nawiązywały przestrzennie do inicjalnych, zabagnianych postaci łągów wierzbowych *Salici-Populetum phragmitetosum*; wyjątkowo pośrednio przez płaty *Phalaridetum arundinaceae*, *Rorippetum amphibiae fluviatile* lub *Ranunculo-Alopecuretum geniculati*. Zarośla wierzb, które zwykle w najmłodszych partiach terasy dennej wypełniają przestrzeń między formacjami nieleśnymi a łągami, obserwowano jedynie w górnym biegu rzeki. Prawdopodobnie tylko tam, na terenie górzystym, występują zjawiska lodowe, które czynią z zarośli trwałe stadium sukcesji. Na wyżej usytuowanych miej-

scach terasy zalewowej, szybciej po powodzi odslanianych, znajdowały się postaci typowe *Salici-Populetum typicum*, w dwóch wariantach – wilgotniejszym z *Urtica dioica* i z *Rubus caesius*, bardziej suchym. Na oszybkach fitocenozy tych drugich wykształcały się zarośla z *Amorpha fruticosa*, a na ich okrajach lub bezpośrednio pod okapem wierzb, nitrofilne ziołorośla *Cuscuta-Convolutetum*, *Convolvulo-Rubetum caesii*, *Aristolochio-Cucubaletum bacciferi* lub ksenospontanicznego zbiorowiska z *Bidens frondosa*.

We wszystkich wymienionych zbiorowiskach okrajkowych ze związku *Convolvulion* obserwowano natężony proces neofityzacji wywołany ekspansją *Echinocystis lobata* – północnoamerykańskiego spontaneofita. Najwyżej położone tereny łożyska rzeki miały zwykle szatę roślinną w pewnym stopniu przeobrażoną. Roślinność tworzyła tam mozaikę złożoną z: niewielkich fragmentów łągów *Salici-Populetum cornetosum* z udziałem w drzewostanie topól, kęp zarośli *Evonymo-Cornetum*, płatów z *Amorpha fruticosa* rozciągających się na dużych przestrzeniach, ziołorośli typu *Convolvulo-Rubetum caesii* i fitocenozy dywanowych, przeważnie *Lolio-Plantaginetum*. Znamienne było występowanie w tym pasie siedlisk zespołu *Artemisio-Sambucetum eduli*. Ogólnie zarysowany tutaj obraz układu roślinności w zasadzie powtarzał się na równinach zalewowych przy wypukłych zakolach. Na brzegach wklęsłych, cofniętych w głęb ładu w wyniku erozji bocznej, mających wysoką skarpe nadbrzeżną, rozciągały się już od krawędzi koryta właściwego siedliska *Salici-Populetum cornetosum*, zajęte przeważnie pod uprawę kukurydzy.

Wyniki badań wieloaspektowej charakterystyki zbiorowisk na tle strefowego układu siedlisk, zostały omówione w pracy, która będzie wydrukowana w najbliższym czasie w czasopiśmie Serbskiego Towarzystwa Naukowego „Zbornik Radova”, wydawanym na Uniwersytecie im. Svetozara Markovića w Kragujevacu.

Institucje współorganizujące badania:
 Uniwersytet im. Svetozara Markovića, Kragujevac;
 Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Poznań